

Papp György

Református hitvallásaink tükröződése az igehirdetésben

I. Elvi kérdések tisztázása

Ige- és textusszerűség

P*raedicatio verbi Dei est verbum Dei* – olvashatjuk a Második Helvét Hitvallás¹ első fejezete negyedik bekezdésének jól ismert címsorában. E megállapítással a hitvallás máris megfogalmazza a prédikáció elsőrendű követelményét: az igeszerűséget. A hitvalláshoz fűzött magyarázatban maga Bullinger hangsúlyozza, hogy csakis az a tanítás nevezhető igehirdetésnek, amely mindenben megegyezik „az Isten szent Írásával”.²

„A Szentírásnak csak azt a magyarázatát ismerjük el igazhitűnek és helyesnek, amelyet magából a Szentírásból vesznek (tudniillik az eredeti nyelvek szellemében, a körülmények megfontolásával, valamint a hasonló vagy eltérő, több és világosabb szentírási helyek figyelembevételével), amely a hit és a szeretet szabályával megegyezik s főképpen Isten dicsőségére és az emberek üdvösségére szolgál.”³

Az igehirdetés ugyanis az Igéhez hasonlóan tükör (vö. Jak 1,23–25), amelyben önmagunkat szemlélhetjük, és amelyből megtanulhatjuk, mik illenek és mik nem illenek a keresztyén emberhez.⁴ A hirdetett Ige továbbá „állandó, rendíthetetlen, és minden tekintetben önmagával azonos”,⁵ amelynek különfélesége nem önmagából, hanem a hallgatók különbözőségéből magyarázható. *Elmúlik* ugyanis *e világ ábrázatja* (1Kor 7,31), korszakok, emberek, értékrendek váltakoznak, *Isten Igéje azonban örökké megmarad* (1Pt 1,25), nincs benne romlásnak és változásnak még csak az árnyéka sem (vö. Jak 1,17), ugyanis a testté lett Ige, *Jézus Krisztus tegnap és ma és örökké ugyanaz* (Zsid 13,8). Ezt a tanítást foglalja össze lakonikus tömörséggel az egyik székelyföldi templom bejárata fölött olvasható felirat: *A változó világban itt Isten változatlan üzenetével találkozol. Boldog, aki hallja, érti és éli.*

¹ Bullinger Henrik: *Második Helvét Hitvallás*. Kolozsvár, 1999 (a továbbiakban: II. HH).

² Tókécs István: *A Második Helvét Hitvallás magyarázata*. Nagyvárad 2006, 99.

³ II. HH II.,1.

⁴ Tókécs István: *i. m.* 99.

⁵ Uo.100.

A prédikációnak azonban nem csupán igeszerűnek kell lennie, hanem egyben textusszerűnek is. Molnár János a következőképpen fogalmaz Péntek Árpád *Az igehirdető szolgálata* című könyvének előszavában:

„Mi, hajdani diákok Péntek Árpádtól tanultuk meg, hogy Erdélyben csak textust lehet prédikálni, s szószékeinken nincs más prédikációnak helye, csak a textusprédikációnak. És ez a mai megváltozott világban, a posztmodern korban, a paradigmaváltás korszakában sincs másképp. Csak a textusprédikációra igaz az ősi mondás: *praedicatio verbi Dei verbum Dei est*. Isten Igéjének a hirdetése, Isten Igéje.”⁶

E tétel komolyan vétele viszont azt jelenti, hogy az igehirdetés nem általános bibliai igazságok ismételtetése és emlékezetbe vésése, hanem Isten időszerrű és gyülekezetszerű beszédének hirdetése a megnevezett textus alapján. A jó prédikációt ugyanis csak egyetlen textus alapján lehet elmondani. Ha ugyanazt a beszédet sok más textus alapján is el lehet mondani, akkor azt nevezhetjük bibliai eszme-futtatásnak, vallásos elmélkedésnek vagy bármi másnak, de nem igehirdetésnek. Az igehirdetőnek ugyanis meg kell találnia azt az üzenetet, amelyet egyedül az adott textus hordoz. Az igehirdetésben tehát egyidejűleg van jelen a totális és a partikuláris elem: az igehirdetőnek *a teljes Írás alapján* kell hirdetnie azt, amit Isten *a felolvasott textus által* üzen a gyülekezetnek.

Praedicatio verbi Dei est verbum Dei. De hogyan lesz az emberi beszédből Isten beszéde? Borbáth Dániel szavaival: „a Szentlélek műve az, hogy embereknek a felolvasott Igéről szóló beszéde a gyülekezetben egészen személyes üzenet lesz”.⁷ Amikor pedig az írott Ige személyes üzenetté válik, „az történik, hogy az évezredes Írásból a hívő szolga írásmagyarázata általa a mai hívőt úgy szólítja meg az Úr, mint egykor a prófétákat és az apostolokat”.⁸ Az emberi beszéd tehát kizárólag a Szentlélek kegyelme és munkája révén válik Isten üzenetévé. Helytálló Thurneysen megállapítása, amelyet Borbáth Dániel az imént említett írásában idéz:

„Semmi emberi mesterkedés és törekvés nem bírja Igévé tenni az emberi szavakat. Ez egyedül és kizárólag a Szentlélek szabadalma és kiváltságos hatalma által következik be.”⁹

Az igehirdetés és az igehirdető tehát egyaránt Isten kegyelmétől függ. Jézus szavai alapján az Ágostai Hitvallás V. cikkelye úgy fogalmaz, hogy Isten ott és akkor támaszt hitet azokban, akik hallják az evangéliumot, ahol és amikor Neki tetszik (*ubi et quando visum est Deo*). Csakis Istennek ez által a kegyelme és

⁶ Péntek Árpád: *Az igehirdető szolgálata*. Kolozsvár 2003, 7.

⁷ Borbáth Dániel: Kijelentés, Szentírás, igehirdetés. In: *Emlékkönyv D. Nagy Gyula püspöki szolgálatának 25 éves évfordulójára*. Kolozsvári Református Egyházkerület, Kolozsvár 1987, 283.

⁸ Borbáth Dániel: *Kijelentés, Szentírás, igehirdetés*, 283.

⁹ Uo. 284.

„független jótetszése által lesz az igehirdető hűséges fáradozása élő prédikációvá”.¹⁰ Mivel minden Isten kegyelmétől függ, az igehirdetőnek a felkészülés egész folyamata alatt, s majd a szószéken is buzgón kell könyörögnie a Szentlélek jelenléteért, ahogyan azt már Medgyesi Pál is megállapította az első magyar nyelvű homiletikában: „a praedicatio elkészítése lészen: I. Könyörgés, II. Megcsinálás, III. Megtanulás által”.¹¹ Álljon hát előttünk példaként a régi tanítók könyörgése: *Veni creator Spiritus, doce nos orare, quin et praedicare.*¹²

Hitvallásszerűség

A 20. század nagy homiletikusai azt hangsúlyozzák, hogy az igehirdetésnek hitvallásszerűnek, azaz konfesszionálisan meghatározottnak is kell lennie. Még mielőtt bárki is szemünkre vethetné, hogy ezzel eltávolodunk a reformátori sola Scriptura alaptételtől, hiszen a hitvallás egyfajta hagyományt is jelent, rögtön az elején tisztáznunk kell a Szentírás és a hitvallások viszonyát. Gönczy Lajos hangsúlyozza, hogy bár az egyház a maga konfesszionális tagoltságában él, és a prédikáció tartalma eltérő konfesszionális meghatározottságot nyer aszerint, hogy katolikus, evangélikus vagy református gyülekezetben hangzik el, „sem a hitvallás, sem az egyházi tan a kijelentéshez semmi újat nem adhat, mert mindenestől annak mértéke alá esik”.¹³ Így a hitvallásban

„[...] semmi sem lehet, ami a Szentírással ellenkezik, és csak olyan lehet, ami ha abban nem is foglaltatik kifejezetten, de nem ellenkezik azzal.”¹⁴

A kijelentés és a dogma közötti különbségről, illetve a kettő közötti kapcsolatról érdemes elolvasnunk és megszívlelnünk Ravasz László megállapítását:

„A dogma vagy tanrendszer nem hoz a vallásos élménybe új mozzanatot, mert ezt csak a kijelentés hozza, a tan pedig nem szerve a kijelentésnek, hanem eredményeinek feldolgozása.”¹⁵

Tehát a dogmaképzés és a hitvallások megfogalmazása nem hozhat az igehirdetés anyagába új mozzanatot, ugyanis nem kijelentési tényező. Ahhoz tehát, hogy helyesen lássuk a kijelentés és a dogmatika/hitvallások közötti kapcsolatrendszeret, néhány közismert hasonlatot használunk fel:

A Szentírás és a hitvallások viszonyát legegyszerűbben a következő hasonlattal lehet szemléltetni: a hitvallás úgy viszonyul a Szentíráshoz, ahogyan a

¹⁰ Borbáth Dániel: *Kijelentés, Szentírás, igehirdetés*, 284.

¹¹ Medgyesi Pál: *Doce nos orare quin et praedicare*. Bártfa 1650, 105.

¹² Ld. Medgyesi Pál fennebb idézett munkájának előljáró beszédét.

¹³ Gönczy Lajos: *Homiletika. II. félév* (kézirat). Kolozsvár é. n., 18.

¹⁴ Imre Lajos: A hitvallásszerűség követelménye az Ige szolgálatában. In: *Református Szemle* 1956/9, 290.

¹⁵ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*. Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa 1915, 352.

térkép az országhoz. Ha tovább fokozzuk az előbbi hasonlatot, azt mondhatjuk, hogy a hitvallás tulajdonképpen a Szentírás térképe. Ahogyan egy ország térképén láthatóvá válnak a fő- és a mellékútvonalak, valamint kiábrázolódik az egyes tájegységek közötti kapcsolat is, ugyanúgy a hitvallás is fölmutatja a teljes Szentíráson végigvonuló motívumokat, azokat rendszerezi, és föltárja a közöttük lévő összefüggéseket. De ahogyan a térképek készítésénél is különféle szempontok érvényesülnek, és így vannak földrajzi, vízrajzi, gazdasági, népességrajzi, meg egyéb térképek, ugyanúgy a hitvallásokat is különféle szempontok figyelembevételével lehet megszerkeszteni. Ezzel magyarázható például a Heidelbergi Káté és a Második Helvét Hitvallás vagy a skót, belga, ír hitvallások vagy éppenséggel a Debrecen-Egervölgyi Hitvallás közötti különbség: mindegyik hitvallás ugyanannak a Szentírásnak a könnyebb érthetőségét akarja elősegíteni, azonban mindegyik hitvallás más kontextusban keletkezett, más hangsúllyal vetődtek fel azok a kérdések, amelyekre az örök Ige alapján keresték a választ.

Csiha Kálmán *Szentírás, hitvallás, prédikáció* című írásában más szempontokat vesz figyelembe, és a gyümölcsfa példájával szemlélteti a Szentírás, a hitvallás és az igehirdetés közötti viszonyt:

„A gyökér, a törzs és a lombkorona viszonya a Szentírásban adott Ige, a Szentírás titkait összefoglaló hitvallás és a prédikáció viszonya is.

Isten Igéjének élő üzenete a Szentírásba van belezárva. A Szentírás hordozza azt a titokzatos erőt, amelynek forrásai szabad szemmel nem láthatóak, de amely ott van a kipusztíthatatlan Igében, amely mindig újra kihajt, akkor is, ha külső erők meg akarják semmisíteni az Egyház gyümölcsfáját. A Szentírás a mennyei energiákat hordozó gyökér, amely a Szentlélek titokzatos munkája által elpusztíthatatlan erőket rejt magában, minden pusztító akarat ellenére újra kihajt, törzset, hitvallást és termő lombkoronát, igehirdetést hoz létre.”¹⁶

A hitvallás tehát olyan a Szentírás számára, mint amilyen a fatörzs az életenergiát és tápanyagokat összegyűjtő gyökérzet számára. A két hasonlat félreérthetetlenül rámutat a hitvallások két alapvető funkciójára. Az első hasonlat alapján elmondhatjuk, hogy a hitvallás egyik alapvető funkciója a Szentírásban való tájékozódás megkönnyítése. A második hasonlat alapján maga a szerző mutat rá a hitvallás szerepére:

„A konfesszió szerepe tehát a környezet támadási vagy megrontási kísérletei ellen való védelem, azáltal, hogy biztosítja a gyökereknek, a Szentírás életadó nedveinek szabályozott és zavartalan áramlását a lombkorona, az igehirdetés és a gyümölcsstermés, az egész egyházi munka

¹⁶ Csiha Kálmán: *Szentírás, hitvallás, prédikáció*. In: Adorjáni Zoltán (szerk.): *Emlékönyv Tóké István kilencvenedik születésnapjára*. Kolozsvár 2006, 250.

számára. [...] A konfesszió összefoglalja a Szentírás tanítását, és biztosítja annak sérthetetlenségét.”¹⁷

Ugyanakkor azonban azt is világosan kell látnunk, hogy a hitvallás nem azonos magával az Igével, sem pedig az igehirdetéssel, és nem is helyettesítheti azt. Az Igének, a hitvallásnak és az igehirdetésnek egyaránt jól meghatározott és körülhatárolt helye és szerepe van az Egyház életében. A hitvallás egyfelől segítséget jelenthet az Ige jobb megértése érdekében, másfelől pedig az Ige gyülekezeti alkalmazásában is hasznunkra lehet. A hitvallás ugyanis „a Szentírás első és legjobb kommentárja”.¹⁸ Hitvallásaink tanulmányozása az igehirdetőt nemcsak helyes írásmagyarázatra segíti az egészséges szempontokkal, hanem gyakran éppen a hitvallás veti fel a textusban kérdéseit személyesebb formában és gyülekezeti vonatkozásban is.¹⁹

Hasonló módon fogalmaz László Dezső is, amikor arra figyelmeztet, hogy a hitvallásokra nem figyelő igehirdetőt két veszély fenyegeti: „könnyen elvesz a Szentírás általánosságaiiban, és letér az Ige útjáról”.²⁰ Hitvallásaink ugyanis nem ódivatú és túlhaladott egyházi szövegek, hanem a kijelentett Ige hűséges tartalmi összefoglalásai, amelyek kiállták az idő próbáját, és méltán tekinthetünk rájuk úgy, mint igehirdetésünk hatékonysága érdekében rendelt „külső gyámolító eszközre”. Hitvallásaink beható ismerete tehát nemcsak a tévelygéstől őriz meg, hanem arra nézve is segítséget nyújt, hogy prédikációnk igeszerű és gyülekezetszerű legyen.

Azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a hitvallás nem egyszerűen a Szentírás tanításának rendszeres formában való összefoglalása. Hacsak ennyi lenne, semmiben nem különbözne egy teológiai vagy bibliai kézikönyvtől. A hitvallás ugyanis az egyháznak a kijelentésről szóló meggyőződése, és ezért nemcsak írásszerűnek, hanem egyszersmind igeszerűnek is kell lennie.²¹ Így az egyháznak állandóan őrködni kell afelett, hogy hitvallása mindig írás- és igeszerű maradjon. Imre Lajos szerint ezt az őrködést „a Szentlélek, az Ige és az Írás folytonos egybevetésével kell eszközölnie”.²²

Érdemes azonban odafigyelni Karl Barth állítására is, amelyben az igehirdetés hitvallásszerűségéről szól. Az igehirdetés ugyanis azért, hogy az egyházban érvényes hitvallás normája szerint történik, hitvallási jelleget is nyer.²³ Ez pedig a hitvallás természetének a következménye, hiszen a hitvallás természete szerint „felelősség, válaszadás arra, ami megmondott.”²⁴ A prédikáció

¹⁷ Csiha Kálmán: *Szentírás, hitvallás, prédikáció*, 250–251.

¹⁸ Borbáth Dániel: Miként segít a II. Helvét Hitvallás új magyarázata az igehirdetésben? In: *Református Szemle* 1969/3–4, 234.

¹⁹ Uo. 234.

²⁰ László Dezső: Az egyházi beszéd. In: *Református Szemle* 1996/6, 407.

²¹ Imre Lajos: A hitvallásszerűség követelménye az Ige szolgálatában. In: *Református Szemle* 1956/9, 290.

²² Imre Lajos: *A hitvallásszerűség követelménye az Ige szolgálatában*, 291.

²³ Barth Károly: A prédikáció feltételei. In: *Református Szemle* 1967/3, 166.

²⁴ Barth Károly: *A prédikáció feltételei*, 166.

pedig a felelősség aktusa, a hívásra adott felelet, amely szorosan összekapcsolódik a hitvallással. Ezzel pedig csak annyit mondunk, hogy a prédikátor szavainak célját és határát saját egyházának hitvallása szabja meg.²⁵

Mit jelent ez a barthi szemléletmód? Ami megmondattott, az Isten Igéje, és mindez előttünk áll a Szentírásban. A hitvallás pedig a hívó ember válasza, amelyben arról ad számot, amit megértett abból, ami megmondattott, az Igéből. Következésképpen igehirdetésünkben csakis azt mondhatjuk el, amit mi is *megértettünk* az Igéből. Máskülönbem nemcsak hitelét veszti igehirdetésünk, hanem sokkal nagyobb a Szentírás tanításától való elszakadás veszélye is.

Végül pedig világosan kell látnunk azt is, hogy a hitvallás, annak ellenére, hogy tartalmaz időtálló elemeket, mégiscsak időhöz kötött:

„Meg kellett látni előbb azt, hogy hitvallás is, teológia is nem egyéb, mint a vallásos élmények idői képzései, mindenkori symbolumok, amelyekben a kor a maga vallásos tapasztalatát kifejezte és elraktározta. Ez a kifejezés szükségképeni volt, mert a vallásos élmény természete követeli meg, hogy fogalmi és intézményes formában rögzíttessék meg, de egy-szersmind mindig relatív, mert a korszellemnek, az egyéni minőségnek és a kultúra illető lépcsőfokának megfelelő.”²⁶

A hitvallás tehát korhoz kötött elemeket is tartalmaz. Ez nem jelenti azt, hogy értéktelen lenne. Épp ellenkezőleg: fölöttébb értékes tanúvallomás arról, ahogyan hitben járó eleink a Szentírás tanítását értették és alkalmazták, és megörökítették azt az utókornak. Nyomdokaikat követve segítséget kapunk hitünk tiszta megvallására, illetve elsajátíthatjuk azokat az alapelveket, amelyekhez ragaszkodva teológiánk hú maradhat az Igéhez. Azonban semmiképpen sem szabad felednünk azt, ami a Második Helvét Hitvallás előszavának záró soraiban olvashatunk:

„Mindenekelőtt kijelentjük, hogy bárki kérésére mindig készek vagyunk bővebben kifejteni mindazt, amit itt előadtunk. Sőt, ha valaki Isten Igéjéből jobbra tanítana, annak szíves örömet engedelmességedünk az Urban, akinek dicséret és dicsőség.”

II. Helyzetfelmérés

Veszélyek és kísértések

Bevezetőként álljon előttünk Bustya Dezső figyelmeztetése:

„[...] prédikálásunknak nagy nyomorúsága a felszínesség. Az, ha nem hatolunk bele az isteni Ige mélységének a vizsgálatába. Nincs veszedelmesebb az igehirdetői rutinnál: amikor azt gondoljuk, elég elolvasni az

²⁵ Barth Károly: *i. m.* 166.

²⁶ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 274.

alapigét, máris értjük, máris tudunk róla prédikálni. A modorosság, a mindent 'egy kaptafára húzás' még csak kisebb veszedelem. A nagyobb az, hogy tápláló eledel helyett valami ízletesnek tűnő, de tartalmatlan, mesterséges tápszerrel vendégeljük meg a gyülekezetet. Márpedig Krisztus népe, az Anyaszentegyház a vitamindús, egészséges táplálékot várja."²⁷

Részint a képzetlenség, részint pedig a felelőtlenség és a hitetlenség az oka annak, hogy a szószékről elhangzott beszédek egyszerűen lehetetlen igehirdetésnek nevezni. Bustya Dezső fentebb idézett írásában a teljesség igénye nélkül felsorol néhány példát, hogy mivé válhat az istentisztelet egy-egy rosszul sikerült beszéd következtében.²⁸ Lehet, hogy a hallgató kap valami elemi szintű ismertetést a textus tartalmáról vagy történelmi háttéréről, lehet, hogy a lelkipásztor a kontextusból kiragadva elmagyarázza az egyes szavak jelentését, lehet, hogy a textus mottója lesz egy politikai vagy kulturális szónoklatnak, de az a beszéd már nem lesz Isten élő és ható Igéjének a hirdetése.

Rudolf Bohren a hitvallások tanításától való elszakadás okait vizsgálva a következő megállapításra jut: sok igehirdető-jelölt és igehirdető képtelen a textust a maga rendszeres teológiai jelentőségével együtt szemlélni.²⁹ Ennek következtében az igehirdetés, de maga az igehirdető is gyökértelessé és hagyományvesztetté válik, sőt hallgatóit is azzá teszi. A rendszeres teológiai látásmód hiánya abban nyilvánul meg, hogy az igehirdető nem tudja, mit mondott az Egyház az elmúlt két évezredben az elkészítendő prédikáció textusáról.³⁰ Ennek oka egyfelől az érdektelenség, másfelől pedig az *anyanyelvű* szakirodalom hiánya. Hiányzik ugyanis, nemcsak magyar, de idegen nyelvtérületen is egy olyan rendszeres teológia, amely egy-egy dogmatikai vagy etikai kérdést nem csupán teológiai, filozófiai és történelmi szempontok alapján vizsgál meg, hanem az igehirdetéshez is támpontokat ad. A Szentírás könyveihez írott kommentárok irodalma bőséges, és ezáltal a készülési rendjén jó vagy silányabb minőségű exegézishez jut az igehirdető. Azonban ott van teherként az a rendszeres teológiai (dogmatikai) tudatlanság (tájékozatlanság), amelynek következtében az igehirdető képtelen párbeszédet kialakítani az alapige és az egyház hagyománya között, illetve e párbeszéd hiánya miatt képtelen felfedezni az alapige mának szóló üzenetét, nóvumát. Ad absurdum, mindez annak ellenére történik, hogy bizonyos mértékig a dogmatikai hagyomány mindig is meghatározta és vezette az exegézist.³¹ Ide kapcsolódó homiletikai alapszabályát Rudolf Bohren a következőképpen fogalmazza meg:

²⁷ Bustya Dezső: *Prédikálásunk felszínessége*. In: *Református Szemle* 1997/6, 474.

²⁸ Uo. 472–474.

²⁹ Rudolf Bohren: *Predigtlehre*. Chr. Kaiser Verlag, München 1971, 44–45.

³⁰ Uo. 45.

³¹ Uo.

„[...] igehirdetőként soha nem hallgathatom úgy az alapigét, hogy azt az egyházban kifejtett hatástörténetével együtt, vagy éppen annak ellenében ne hallanám.”³²

Nem túlzás tehát azt állítani, hogy a felszínes prédikációk, amelyeket nem előzött meg a Szentlélek jelenlétéért való könyörgés és az alapos felkészülés, elszakadnak hitvallásaink tanításától. A következőkben megpróbáljuk a teljesség igénye nélkül felmérni és gyakorlati példákkal bemutatni azokat a helyzeteket, amelyekben valós veszélyt jelent az elszakadás.³³

Sokszor talán el sem jut az igehirdetők tudatáig, hogy igehirdetésüknek egy-egy mondata mennyire távol került a Szentírás tanításától. Ők csupán valami szép, szívmengető dolgot akarnak mondani, vagy hallgatóikat éppen az istenfélő életvitelre akarják bátorítani. Most csupán egyetlen példán keresztül szeretném szemléltetni hova vezet, ha nem ügyelünk a világos, egyértelmű és szabatos fogalmazásra. Ha Isten bűnbocsátó kegyelmét szeretnénk felmutatni az igehallgató gyülekezetnek, ne így fogalmazzuk meg biztatásunkat: „Testvéreim! Bízunk Istenben, mert Isten megbocsátja előző életünkben elkövetett vétkeinket.” Mert az igehallgató még azt feltételezheti, hogy a tiszteletes úr talán hisz a lélekvándorlásban. Az igehirdetést úgy kell megfogalmazni, hogy az sem nyelvhelyesség, sem hitvallásosság szempontjából ne legyen félreérthető.

A következő, szintén gyakori kísértés, hogy az igehirdetők egyoldalúan túlhangsúlyozzák Isten irgalmasságát az ő igazságosságával szemben, és viszont. Az elsődleges eredmény mindkét esetben helytelen istenismeret lesz.

Ha a lelkipásztor túlhangsúlyozza Isten igazságosságát az ő irgalmasságával szemben, és az igehallgató gyülekezet előtt csak a haragvó és büngyűlölő Isten képe jelenik meg, és elhalványul az Isten irgalmasságáról szóló üzenet, az emberek nagy valószínűséggel vagy elriadnak Istentől, vagy pedig a világtól elvonuló, szélsőségesen aszketikus kegyességi formák gyakorlásában keresnek menedéket.

Ha ellenben a lelkipásztor csak az Isten irgalmasságáról prédikál, és nem hangsúlyozza kellőképpen, hogy Isten rettenetesen haragszik mind a velünk született, mind pedig az elkövetett bűnök miatt, és igazsága elégtételt követel, a hallgatókban könnyűszerrel felébred a kísértés, hogy teljesen mindegy milyen etikai értékrend szerint élnek, hiszen Isten irgalmassága mindennél nagyobb. Azonban ugyanennyire veszélyes az is, ha a lelkész úgy prédikál, hogy annak nyomán hamis emberkép keletkezik a hallgatók gondolatvilágában. Márpedig teljes bölcsességünk a helyes istenismeretben és a helyes önismeretben foglalható össze. Ha a lelkész az embert nem Isten teremtményeként látta a prédikációban, hanem például jobbik esetben a teista evolúció

³² Rudolf Bohren: *i. m.* 45.

³³ A személyi jogok védelme érdekében az íratlan források esetében nem közlök neveket, az írott források esetében pedig a szerző neve nélkül jelölöm meg a forrás származási helyét.

termékeként, rögtön eltorzul az emberkép. Így az ember nem találja többé helyét az Isten–emberiség–önmaga–teremtett világ kapcsolatrendszerben. Innen érthető, hogy sokan képtelenek jól alkalmazni az ember szabadságának és Istentől való függésének dialektikus feszültségét, és az ebből fakadó következményeket. De ugyancsak a helytelen emberkép következménye, hogy ha az ember nem sáfárként látja önmagát a teremtett világban, hanem önkényesen és felelőtlenül rombolja azt, amit Isten igen jónak alkotott.

Szintén a helytelen emberképhez vezethető vissza az is, hogy az ember képtelen testvérként tekinteni embertársára, és nem látja meg a szeretet nagy parancsolatának kettős vonatkozását. Egyfelől azt, hogy az Isten és az embertárs iránti szeretet szorosan összetartozik. Másfelől pedig azt, hogy a második nagy parancsolatot nemcsak így lehet fordítani: „szerezd embertársadat, mint önmagadat”, hanem így is: *szerezd embertársadat, mert ő olyan, mint te.*

Ismét gyakori kísértés, hogy az igehirdető megpróbálja a ráció keretei közé szorítani az egyes hittételek tartalmát. Az Erdélyi Mezőség egyik falusi gyülekezetében történt: istentisztelet után egyik gyülekezeti tag megrökönyödve számolt be arról, hogy a nemrég megtartott egyetemes imahéten az egyik református lelkipásztor a szószeréről kijelentette: Jézus nem testben támadt fel, hanem a tanítványok emlékeiben élt tovább, és mi sem test szerint fogunk feltámadni, észérvekkel ugyanis lehetetlen alátámasztani a test feltámadásról szóló tanítást. Legalább ugyanennyire súlyos tévelygésbe esnek azok az igehirdetők is, akik fennen hangoztatják, hogy Isten gondviselése nem terjed ki mindenre, hanem életünkben igenis kiemelt szerep jut a véletleneknek és a végzetnek.

Külön csoportba lehetne sorolni azokat a buktatókat, amelyek az etikai kérdések tárgyalásakor merülnek fel. Nem egy igehirdető hivatkozik arra – és így is tanít –, hogy mai megváltozott világunkban nem lehet ugyanazzal az erkölcsi értékrenddel mérni, mint a Biblia világában. Csupán néhány példát említsünk. Ha az igehirdetésben terítékre kerül a homoszexualitás kérdése, miért hajlik sok prédikátor arra, hogy a korszellemnek hízelegve *csak* betegségnek nevezze azt, amely ellen szegény ember semmit sem tehet, miközben az Ige Isten színe előtt utálatos bűnről beszél? Vagy miért annyira engedékenyek sokan amikor az Igét az abortuszra vagy az eutanáziára kellene alkalmazni? Vagy miért tartja sok lelkész elfogadhatónak a házasságkötés nélküli együttélést, és prédikációkban, pásztori beszélgetésekben miért nem képviselik határozottan, lélekkel és erővel a házassági hűséget? De hogyan is tehetné az, akinek élete nem aranyfedezet arra, amit mond? Csupán az önvizsgálat szintjén kérdezem: miről prédikál az ilyen lelkész? Vagy nevezhető-e egyáltalán lelkipásztornak? Vallásos szónoknak talán még lehet nevezni. De lelkipásztornak semmi esetre sem. Sőt még csak lelkésznek sem.³⁴

³⁴ Véleményem szerint lényegi különbség van a lelkész és a lelkipásztor elnevezések között. Míg a lelkész megnevezés inkább a tisztviselő jellegre utal (a kertész, erdész, gyógyszerész stb. mintájára), és inkább a *vocatio externát* hangsúlyozza, addig

Igehirdetéseinknek talán legveszélyeztetettebb műfaja a temetési igehirdetés. Az elhunyt iránti szeretet és (olykor) bizonyos fokú elfogultság mondatja az igehirdetőkkel a már-már eretnekségnek is minősíthető gondolatokat. Pedig az igehirdető mindössze a gyászolókat akarja vigasztalni, és sokszor azt gondolja, hogy akkor a leghatásosabb, ha csak jót mond a halottról, és úgy beszél róla, mint aki csakis Ábrahám kebelébe költözhetett. Most csupán a legszélsőségesebb példát említem: egyik szolgatársunk úgy írt két közel-múltban elhunyt egyházi főtisztviselőről, mint akik ott állnak, és imádkoznak értünk „a reformátusság mennyei panteonjában”.

A fentebb felsorolt negatív példákkal nem szolgatársaimra akartam rossz fényt vetni. Csupán azokra a buktatókra akartam rámutatni a jobbítás szándékával, amelyek valós veszélyt jelentenek az igehirdetők számára és ellehetetlenítik a reánk bízott szolgálat hűséges végzését.

Pozitív példák

A felsorolt negatív példák ellenére reméljük, hogy mégsem ez a nagyfokú hűtlenség jellemzi református Anyaszentegyházunk igehirdetését. Imre Lajossal együtt hisszük és valljuk, hogy ha az egyház hűtlenné vált saját hitvallásához, magában az egyházban indít meg Isten Lelke egy tisztulási folyamatot, amely azt az igaz hithez visszavezeti.³⁵ Továbbá pedig hálásak lehetünk Istennek, hogy kegyelméből adott olyan igehirdetőket is, akiknek igehirdetése példaértékű, hogy lehet tanulni tőlük; és hogy ezáltal végzi a megtisztítás folyamatát. *Ecclesia reformata enim semper reformari debet.* Valljuk, hogy az idézett reformátori tanítás az igehirdetésre is érvényes.

Ravasz László *Elvégeztetett* című igehirdetése szépen szemlélteti a kegyelmi szövetségről szóló tanítást:

„Református eleink e határozást szép tanításban szemléltették. Azt tanították, hogy Isten még a világ teremtése előtt az ő népét – a születendőt, az elbukót, a bűnbe merülőt, a halál martalékát: minket – a Fiúnak adta örök tulajdonul. De ennek az volt az ára, hogy Ő tegyen eleget érettünk, váltson meg, fűzzön örökre magához. A Fiú ezt a feladatot vállalta. Ugyanabból az örök szeretetből, amelyben az Atyával osztozott. Ezt a határozatot nevezzük a Békesség Tanácsának. Ebbe foglalta bele Isten az Ő kiválasztottait. Mindazokat, akiket üdvösségre hívott.”³⁶

Ravasz László fentebb idézett igehirdetése gyakorlati módon, és személyre szabottan példázza az eleve elrendelés sokat és sokszor vitatott tanítását is:

a lelkipásztor elnevezés szolgálatunk lényegére tapint: Isten azért hívott el minket a Szentlélek által (*vocatio interna*), hogy a reánk bízott lelkeknek valódi és Isten szíve szerint való lelki pásztora legyünk, akik építik, tanítják, feddik, vigasztalják, buzdítják, bátorítják, egyszerűen gondot viselnek a nyájra, amelyben őrállóvá tettek.

³⁵ Imre Lajos: *A hitvallásszerűség követelménye az Ige szolgálatában*, 289.

³⁶ Ravasz László: *Elvégeztetett*. In: *Adventtől adventig*. Budapest 1989, 129.

„A Szentlélek által megtudom, hogy ami reám nézve az eleve elrendelésben elvégeztetett, az az én fiúvá fogadtatásomban végbement.”³⁷

Molnár János egyik igehirdetése plasztikusan hozza emberközelbe a keresztségről szóló tanítást, és rámutat annak gyakorlati következményeire:

„Ahhoz, hogy a keresztségednek valamilyen értelme legyen, a keresztségedet aktivizálni kell, a keresztségnek meg kell adni a helyét és a szerepét az életben, engedni kell, hogy hasson, hogy üzemeljen, hogy megtisztulj a bűnöktől, amik miatt keserűség költözött az életedbe. Akarod-e ezt?

Ha mindez megtörténik az életedben, ennek a kettős történésnek, a megtérésnek és a keresztség aktivizálásának két lényeges következménye, vagy inkább velejárója lesz. Az egyik az, hogy kiárad reád a Szentlélek. Veszitek a Szentlélek ajándékát. [...]

A másik következmény az, hogy mindaz, ami veled történik, az fog történni a te fiaddal, a te gyermekeddel is, 'mert néktek lett az ígélet és a ti gyermekeiteknek, és mindazoknak, akik messze vannak, valakiket csak elhív magának az Úr, a mi Istenünk'”.³⁸

A Heidelbergi Káté vigasztaló üzenetét, hogy akár élünk, akár meghalunk, nem önmagunké vagyunk, hanem Jézus Krisztusé, aki a mi hűséges Urunk és Megváltónk, kiváló gyakorlati érzékkel teszi életszerűvé Molnár János *Te Jézus tulajdona vagy* című igehirdetése:

„ Jézus azért halt meg és támadt fel, hogy uralkodjék élet és halál felett. Az élet és a halál mint két ellentétes pólus az emberi lét egészét fogja be. Jézus nemcsak az élet belső kamrájában, nem csak az istentisztelet órájában és nemcsak az élet nagy eseményeiben, mint születés, keresztesítés, konfirmáció, esküvő, temetés akar uralkodni, hanem az élet egészén. A fogantatás pillanatától el egészen a halál pillanatáig. Jézus uralmi területe az egész életet átfogja.

Nem lehet az életnek olyan darabkája, része, szakasza vagy akár korszaka, amelyre Jézus ne akarná kiterjeszteni az ő királyságát. Jézus nemcsak a templomban király, hanem a parlamentben is *király*, és *király* a földeden, a gyári munkahelyeden, a szabad idődön, a terveiden, a szerelmeden. Mi az egész életet akarjuk krisztianizálni, bevonni Jézus uralma alá, azért, mert ezt ő akarja, ő ezért halt meg és támadott fel.”³⁹

A bűnről szóló bibliai tanítás helyénvaló gyakorlati alkalmazására ismét Molnár János igehirdetés-gyűjteményéből idézzünk egy példát:

³⁷ Ravasz László: *Elvégeztetett*, 132.

³⁸ Molnár János: *Csillagsors*. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület kiadása, Nagyvárad 1995, 175. (Az idézett igehirdetés címe: *Mit cselekedjünk?*)

³⁹ Uo. 194.

„Az ember lázadásával, a bűnnel s így a hatalom- és dicsőségvágygal kapcsolatosan is kérdi a Heidelbergi Káté: Büntetlenül hagyhatja-e mindezeket Isten? A válasz így hangzik: Semmiképpen sem. Isten érzékeny a bűnre. Ő a szívek és a vesék vizsgálója, s ha a gondolatban elkövetett bűnt is észreveszi (például ha valaki paráznaság okáért tekint egy nőre), mennyivel inkább észreveszi és leereagálja azokat a bűnöket, amelyekkel az ember a teremtettség határát akarja átlépni és saját maga akar Isten helyett Istenné lenni!”⁴⁰

A böjtről szóló bibliai és reformátori tanítás helyreállításának sürgetését Juhász István *Ne az emberek lássák böjtölésedet!* című igehirdetéséből vett példával szemléltjük:

„Ezzel együtt azonban állapítsuk meg azt is, hogy bűneink megvallásával kell olvasnunk Máté evangéliumának e verseit. Bűnbánattal, mert a böjtről való megfélekedésünk egyik világos jele annak, hogy miképpen éltünk vissza a Krisztustól kapott szabadságunkkal. [...] A próféták figyelmeztettek arra, hogy nem a külső önsanyargatás fontos Isten előtt, s mi azt hittük, hogy a prófétáknak engedelmessé válunk, amikor lelki elmélyülést sürgető intésüket a böjt ellen játszottuk ki. Vizsgáljuk meg magunkat: vajon nem azért nem éreztük soha szükségét a böjtnak, mert e külső gyámolító eszköz nélkül is végbemehetett lelkünkben a magunk Isten előtti magalázása, vagy azért nem böjtöltünk, mert megresztültünk az imádságban és elfelejtettük Istent? [...] Krisztus nem ítélte fölösleges vagy káros dolognak a böjtöt. Egymás mellé helyezi az alamizsnálkodást, az imádságot és böjtöt, s amiképpen nem képzelhető el az Istennek való élet imádság és alamizsna nélkül, úgy nem képzelhető el a keresztyén böjt nélkül sem.”⁴¹

A Heidelbergi Káté a Krisztus feltámadását részletezve fő hangsúllyal beszél arról, hogy Krisztus feltámadásának a hívő ember életében hármas haszna van. A Kol 3,1–4 alapján elmondott igehirdetés anyagát Bustya Dezső a Káté 45. feleletének bizonyosságtétele szerint rendezi el a tétel köré. Miután idézte a Káté szóban forgó feleletét, így fogalmaz:

„Ugyanezt mondja a felolvasott alapige is. Világosan kitetszik belőle, hogy Krisztus feltámadásának van egy bizonyos üzenete a múltra nézve, van aztán egy, a jelen életünkre szóló vigasztalása és parancsa, végül pedig az eljövendő örök életre tekintő drága vigasztalása.”⁴²

⁴⁰ Molnár János: *i. m.* 15.

⁴¹ Juhász István: *Jézus Krisztus a gyülekezetben*. Kiadják Juhász István gyermekei és unokái, Barátos 2002, 82–83.

⁴² Bustya Dezső: *Aki titeket hallgat, engem hallgat*. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület kiadása, Nagyvárád 2006, 143.

Isten Szentlelke szabadon munkálkodik és nem szorítható ember alkotta korlátok közé. László Dezső pünkösdi prédikációjában ezt olvashatjuk:

„Egyet ne feledjünk: a Szentlélek szél. A szél gyakrabban fúj az utcán, mint a házakban. Isten lelke szabad szél, nincs senkihez és semmihez, még egyházhoz és templomhoz sem kötve. A szél fú, ahová akar. A zúgását hallod, de nem tudod, hogy honnan jön és hová megy. Ezt maga Krisztus mondotta a Szentlélekről. Nekünk: a hitet, Istent és Krisztust nagyon a templomhoz kötő keresztyéneknek nem árt a Szentlélek ünnepe, a teljes pünkösdi kép keretében erre is gondolnunk: a Szentlélek Úrvoltára, teljes szabadságára.”⁴³

Csiha Kálmán a Krisztus nevet magyarázza egyik karácsonyi igehirdetésében. A Heidelbergi Káté megfelelő feleletének logikáját követi, és így hozza a gyülekezet közelébe Jézus hármasságát: a Megváltó azért nevezetik Krisztusnak, azaz Felkentnek, mert Őt az Atya rendelte, és Szentlélekkel felkente a mi legfőbb prófétánkká és tanítónkká, a mi egyetlenegy főpapunkká, és örökkévaló királyunkká. Most pedig idézzük az igehirdetés e szakaszának vázát. Itt látszik meg az igeszakasz hitvallászerű magyarázata és alkalmazása:

„De egy másik neve is van Jézusnak: Krisztus. A Krisztus magyarul felkentet jelent. Amikor felkentek régen egy királyt, és beiktatták a királyságba, akkor megkenték szentelt olajjal. Olyan volt ez a megkenés, mint egy hivatalos iraton a hitelesítés, a pecsét.

Jézus Krisztust nem emberek kenték fel. Őt az Atyaisten kente fel. [...] Felkente prófétának, a legfőbb prófétának, hogy tőle tanuljunk mindent. Ezért hagyunk el mi minden emberi hozzátoldást, ezért ragaszkodunk egyedül a Szentíráshoz, ezért nem számít nálunk a hagyomány. Ezért nem számít nálunk az, amit a püspök mond, ha az ütközik a Szentírással, mert nálunk csak az számít, amit Jézus Krisztus mondott, mert ő a mi legfőbb tanítónk és egyedül tőle kell megtanulnunk azt, hogy mit üzen Isten és hogyan kell nekünk élni.

Jézus fel van kenve a mi egyetlenegy főpapunkká. [...] Jézus Krisztus nem állatot áldozott, ártatlan állatot, hanem odaadta a maga ártatlan életét érettünk. Jézus Krisztus magára vette a mi bűneinket. És elment a pusztába előbb negyven napra, mint egy elüldözött áldozati állat. Aztán meghalt a kereszten értünk. Ő a mi egyetlenegy főpapunk, aki életével és kereszthalálával bemutatta a bűnért való nagy áldozatot, hogy Isten megbocsásson nekünk.

És Jézus Krisztus fel van kenve a mi egyetlenegy királyunkká. [...] ő lelki király. Az ő országa nem e világból való, de elől ment, megharcolt érettünk a bűnnel, a halállal, a Sátánnal. Vigyáz reánk, megőriz minket.

⁴³ László Dezső: Teljes pünkösdi kép. In: Tökés István (szerk.): *Őt hallgassátok*. A Kolozsvári Református Egyházkerület kiadása, Kolozsvár 1975, 152.

Vajon tudjuk-e mindezt? Vajon tudjuk-e, hogy Jézus szabadító? [...] Vajon gondolsz-e arra, hogy Jézus próféta, hogy ő a mi legfőbb tanítónk? Engeded-e, hogy tanítson téged Jézus? [...]

És gondolsz-e arra, hogy Jézus Krisztus a mi egyetlen Főpapunk, aki értünk meghalt? Szeretnél volna valamikor tiszta lenni, bűn nélküli lenni, könnyűlelkűnek lenni, érezni azt, hogy életed során soha senki nem vétettél, és csak a szeretet vesz körül téged?

Gyere, végy úrvacsorát, hogy lelked mélyéig érezd meg, hogy Jézus Krisztus meghalt a te bűneidért és elmosta bűneidet, hogy Isten úgy szeret téged, mintha soha semmi bűnt sem követnél volna el, mintha te lettél volna olyan engedelmes, mint Jézus Krisztus a keresztfán. Ezért add oda neki a szívedet.

Gondolsz-e arra, hogy Jézus Krisztus király, aki oltalmaz és megtart? Sok küzdelmen kell keresztülmenni. Néha jön a gondok hadserege, néha jön a bűnök hadserege. Feldúlja, felforgatja a lelkünket. Gondolj akkor arra, hogy Jézus Krisztus király. Nézz csak vissza a történelembe. Kétezer év alatt mennyi királyság volt, mennyi földi királyság. Egyik elbukott, jött a másik. Sorra mind elbukott, mert a földön minden változik, de Jézus királysága örökre megmarad."⁴⁴

A fenti példákban világosan kitetszik, hogy egyfelől református egyházunk hitvallásai mennyire alkalmasak a Szentírás tanításának világossá és gyülekezetszerűvé tételére, másfelől pedig az, hogy az igehirdetés mennyire alkalmas hitvallásaink tanításának érthetővé tételére és elmélyítésére, építés céljából.

III. Útkeresés

Bustya Dezső azt vallja az igehirdetésről, hogy annak a gyülekezet növekedését kell szolgálnia,

„[...] hogy az Úr nyája mindenestül gyarapodjék hitben, ismeretben, szeretetben és szolgálatban. Amint a földi eledelért kemény munkával meg kell dolgozni, úgy a lelki táplálék sem hull az ölünkbe. Szorgalmas Írás-tanulmányozás, gyülekezetünk alapos megismerése és szüntelen imakapcsolat teremtheti meg azt a lelki táplálékot, amelyre a reánk bízottaknak a mindenkori mában szükségük van.”⁴⁵

Amint azt a pozitív példák felsorolásakor is láthattuk, minden prédikációtípus alkalmas arra, hogy egyidejűleg legyen igeszerű, textusszerű, írásszerű, hitvallásszerű, és hogy így váljék gyülekezetszerűvé és időszerűvé. Az idézett

⁴⁴ Csiha Kálmán: *A királyi szék előtt*. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása, Kolozsvár 1998, 168–169.

⁴⁵ Bustya Dezső: *Prédikálásunk felszínessége*, 474.

igehirdetések más-más prédikációtípust és stílust képviselnek, de közös vonásuk, hogy a szó legnemesebb értelmében igehirdetésnek nevezhetők.

A rendszeres teológiai reflexió

Hosszú út vezet a textus és az igehirdető találkozásától a kész igehirdetésig. A legtöbb komolyan vehető homiletika többé vagy kevésbé nyilvánvaló módon egyetért abban, hogy a felkészülési folyamatnak lényeges állomása a hitvallásos mérlegelés, vagy más néven a rendszeres teológiai reflexió.

A rendszeres teológiai mérlegelés több okból is szükséges.⁴⁶ Először azért, mert az igehirdetőnek általában van „saját” dogmatikája, amelyet hittapasztalata, kegyességi hovatarozása, teológiai irányultsága határoz meg. Másodszor azért, mert az alapige tartalmazhat egyoldalúságokat, amelyeket más igehelyek kiegészítenek, vagy mert az alapige valamely összetettebb dogmatikai kérdésnek csak egyetlen aspektusát szólaltatja meg. A harmadik ok a rendszeres teológia jellegéből adódik. Karl Barth megfogalmazása szerint ugyanis a rendszeres teológia az igehirdetés tisztaságáért és elmélyítéséért folytatott fáradozás az egyház közösségén belül.⁴⁷ Ily módon tehát a rendszeres teológiai mérlegelés segít tisztán látni a textussal való foglalkozás során fölmerülő gondolatok halmazában. Ekkor látjuk meg, mi az, ami helyes és egyezik a Szentírás tanításával, illetve mi az, amin még korrigálni kell, illetve újabb bibliai összefüggéseket kell felkutatni hozzá.

A három okot összefoglalva elmondhatjuk: a rendszeres teológiai reflexió a textus kiegyensúlyozott kezeléséhez nyújt nélkülözhetetlen segítséget. Azonban nem szabad elfelednünk az alapszabályt: a rendszeres teológiai mérlegelésnek a prédikáció előkészítésében, nem pedig a prédikációban van a helye.⁴⁸

Jóllehet, már utaltunk rá, hogy a rendszeres teológia (hitvallások, dogmatika, etika) nem hozhat újat az igehirdetés anyagába, sőt teljes egészében a Szentírás mércéje alatt áll, látnunk kell azt is, hogy mégis

„[...] az, ahogyan a kétezer éves történelem folyamán átélt igazságokat kifejezi s ahogyan e kifejezésekben önmagát minden más történelmi alaktól megkülönbözteti, mélyrehatóan meghatározza az igehirdetés anyagát.”⁴⁹

Az, ahogyan hitvallásaink és dogmatikáink kifejtik és rendszerezik a Szentírás tanítását, az, ahogyan etikáink rámutatnak a Lélek szerint való járás páratlan lehetőségére, és bevezetnek a tanítványi életforma titkaiba, optimális körülmények között átsugárzik az igehirdetés szavain, hozzásegítve ahhoz, hogy igehirdetésünk igeszerűbb legyen.

⁴⁶ Kiss Jenő: *Hármasban Isten színe előtt*. Exit Kiadó, Kolozsvár 2010, 23–24.

⁴⁷ Geréb Pál: *Barth Károly Dogmatikája*. Az Erdélyi Református Egyházkerület kiadása, Kolozsvár 2006, 13. 14. 25.

⁴⁸ Kiss Jenő: *Hármasban Isten színe előtt*, 24.

⁴⁹ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 352.

Mit kell tennie az igehirdetőnek a rendszeres teológiai mérlegelés során? Rudolf Bohren állítása szerint a rendszeres teológiai mérlegelés egyik feladata, hogy az igehirdetőnek szembesítenie kell az alapige exegézis során feltárt egyedi mondanivalóját az alapige hatástörténetével, illetve az Írás egészével.⁵⁰ Az alapige ugyanis nem csupán egy bibliai könyv egyik szakasza, hanem a teljes Írás része, amelyről Jézus maga mondta, hogy órála tesznek bizonyosságot (Jn 5,39). Ennek fényében helyesen állapítja meg Rudolf Bohren, hogy a rendszeres teológiai reflexió során két kritikus kérdésre kell válaszolni, amely átível a teljes készülési folyamaton:⁵¹

- A teljes Írás kontextusának mérlegén helyesnek bizonyul-e mindaz, amit üzenetként az alapigéből megértettem?
- Mindaz, amit megértettem, hozzájárul-e Jézus neve dicsőségének nagybodásához?

Az Írás egészével való szembesítést pedig végezzük, hogy az alapigében megjelenő teológiai kérdést elhelyezzük a nagyobb teológiai vonulatokban.⁵² Itt nagy segítségünkre lehetnek a különféle héber és görög nyelvű konkordanciák (Lisowsky, Schmoller stb), illetve a számítógépes keresőprogramok (pl. a Bible Worksba beépített összetett kereső), ugyanis ezek segítségével megtalálhatjuk a hasonló kifejezések, nyelvtani szerkezetek és motívumok előfordulási helyeit, az ezekhez kapcsolódó statisztikákat, összehasonlíthatjuk az Ó- és az Újszövetség kapcsolódó teológiai gondolatait, és ezáltal teljesebb képet kapunk az alapige üzenetéről.

A rendszeres teológiai mérlegelés során arra is kell figyelnünk, hogy igehirdetésünkben nem kerül-e túlsúlyba a dogmatikai tanítás az etika rovására, vagy nem éppen az etikai aspektust hangsúlyozzuk-e túl, a dogmatika rovására? Az igehirdetői anyag ugyanis egyszerre dogmatikai és etikai.⁵³ Ravasz László így figyelmeztet:

„[...] az orthodoxia csupa dogmatikája éppoly tévedés volt, mint a racionalizmus csupa ethikája. Nem kevésbé helytelennek minősítettük azt az eljárást is, amidőn ugyanegy prédikációban elébb a dogmatikai tartalmat, azután az etikai követelményeket fejtették ki, [...] mert a valóság élet, és a gyakorlatban el nem választható a forrás a folyamattól, a hit az erkölcstől.”⁵⁴

Igaz ugyan, hogy igehirdetésünket néha inkább a dogmatikai, máskor pedig inkább az etikai elem szövi át, nekünk azonban csakis egyetlen életformáról szabad prédikálnunk, nevezetesen arról a tanítványi életformáról, amely-

⁵⁰ Rudolf Bohren: *i. m.* 378.

⁵¹ Uo. 378.

⁵² Kiss Jenő: *Háromasban Isten színe előtt*, 24.

⁵³ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 353.

⁵⁴ Uo.

ben a hit tartalma és a cselekedetek összhangban vannak. Ravasz László veretes sorai mély igazságot tartalmaznak:

„A hitigazságokat egyénivé kell tenni, a szívnek bizonyosságává változtatni át, hogy ez adja meg a *talajt*, amelyből az erkölcsi szükségképpen kifejlík.”⁵⁵

A rendszeres teológiai reflexió kiterjed a teljes igehirdetésre, és az igehirdetésben semmi sincs, ami a rendszeres teológiai vizsgálódás és értékelés számára jelentéktelen volna. Azon túlmenően ugyanis, hogy számba vesszük az alapigében megjelenő teológiai motívumokat, hogy megvizsgáljuk az alapige hatástörténetét, és felkutatjuk, hogyan magyarázta az egyház az idők során, azon túl, hogy az alapigét belehelyezzük a teljes Írás kontextusába, meg kell vizsgálni az alapige krisztológiai vonatkozásait, a Törvény és az Evangélium viszonyát, illetve a prédikáció dogmatikai üzenetét.⁵⁶

A rendszeres teológiai reflexió, vagy hitvallásos mérlegelés azonban nem csupán arra szolgál, hogy az igehirdető a teljes Írás kontextusában kiegyensúlyozottan kezelhesse az alapigét, hanem egyúttal ránevel a *fegyelmezett igehirdetésre* is, amelynek célja, hogy az igehallgató gyülekezet helyesen értse meg Isten örök és élő üzenetét. A helyes tanítás (die rechte Lehre) ugyanis nemcsak azt jelenti, hogy a lelkipásztor helyesen érti meg a Szentírás üzenetét, hanem azt is, hogy a gyülekezet számára világosan és egyértelműen tudja elmondani.⁵⁷

A fentebb elmondottak alapján azt is látnunk kell, hogy a rendszeres teológiai reflexiót soha nem önmagában, hanem biblika-teológiai elemzéssel együtt kell végeznünk. Mert ha elszakítjuk a rendszeres teológiát a biblika-teológiától, megsokszorozódik a veszélye annak, hogy munkánk a Szentírástól teljesen idegen filozófiai elmélkedéssé váljék. A rendszeres és bibliai teológia közti szoros kapcsolatot éppen a rendszeres teológia lényege követeli meg, hiszen egyetlen elsődleges forrása a teljes Szentírás. Ha ellenben a biblika-teológiát szakítjuk el a rendszeres teológiától és csupán önmagában végezzük ez utóbbi mellőzésével, félő, hogy kutatásunk eredménye vagy gyökértelen lesz, vagy pedig Krisztus nélküli.

Alkalmakhoz kötődő igehirdetéseink hitvallásszerűsége

E cím alatt a következő kérdésekre keresünk választ:

- hogyan jelenhetnek meg hitvallásaink tanításai az ünnepi igehirdetéseken?
- hogyan jelenhetnek meg hitvallásaink tanításai az alkalmi igehirdetéseken?

⁵⁵ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 353.

⁵⁶ Rudolf Bohren: *i. m.* 549.

⁵⁷ Uo. 378.

- hogyan jelenhetnek meg hitvallásaink tanításai az évközi vasárnapok igehirdetésében?

Hitvallásaink tanításai az ünnepi igehirdetéseken

Az ünnepi igehirdetések az üdvtörténeti, az egyháztörténeti és az időpontokhoz kapcsolódó ünnepeken hangzanak el. Ravasz László meghatározása szerint

„[...] ünnepnek nevezzük azt az időpontot, mely egy történelmi esemény emlékét egy általános eszmével avégből kapcsolja össze, hogy alkalmat nyújtson az eszmében rejlő javak átélésére.”⁵⁸

Az ünnep tehát az az alkalom, amikor Istennek a történelemben és az emberi életben való munkálkodására figyelünk, úgy, hogy abból megpróbáljuk levonni a kegyesség gyakorlását elősegítő következtetéseket. Így ünnepeink – bármelyik csoportba tartozzanak is – mintegy Isten által rendelt, külső gyámolító eszközként szolgálnak annak érdekében, hogy életünk alkalomról alkalomra Isten akarata szerint megújuljon és Istennek tetsző, okos istentiszteletként (λογική λατρεία) szolgálja Isten dicsőségét és az Anyaszentegyház gyarapodását.

Elméletben viszonylag könnyű úgy előkészíteni az ünnepi igehirdetést, hogy hitvallásszerűsége ne szenvedjen csorbát, hiszen a legtöbb homiletika külön fejezetet szentel az egyes ünnepekörök homiletikumának az ismertetésére, amelyben vázolja azokat a biblika- és rendszeres teológiai vonulatokat, amelyek meghatározzák az adott ünnepet és ünnepkört. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy az ünnepi igehirdetések rendszeres teológiai és biblika-teológiai háttérének előkészítése sokszor nem elég alapos. Fontos ugyanis, hogy minden ünnepi igehirdetés előbb rátapintson az ünnep lényegére, és az igehirdetés fő mondanivalóját elhelyezzük az ünnep egészében. Példaként most csupán a pünkösdi ünnepi igehirdetéshez kapcsolódó kérdésekre tekintünk.

A homiletikák szerzőinek szinte egybehangzó véleménye szerint⁵⁹ a pünkösdi ünnepkör a mennybemenetel ünnepétől a pünkösdöt követő Szentháromság vasárnapjáig tart, így három ünnepet foglalva magában. Habár maga az ünnep jelentőségében egyáltalán nem másod- vagy harmadrangú, az egyházi gyakorlatban, sajnos, a nagy ünnepek sorában a sor végén áll.⁶⁰ Ezért létfontosságú, hogy az igehirdetőben és az igehallgatóban egyaránt tudatossá váljék az ünnep jelentősége: a pünkösdi Lélek nélkül sem karácsonyi

⁵⁸ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 354.

⁵⁹ Achelis szerint a pünkösdi ünnepkör nem a mennybemenetel ünnepével kezdődik, hanem az azt megelőző Jubilate vasárnappal.

⁶⁰ Kelemen Attila: *Homiletika jegyzetek*, 112.

öröm, sem pedig húsvéti győzelem nincs, hiszen a Szentlélek teszi az embert a karácsony és húsvét gyümölcseinek részesévé.⁶¹

A pünkösdi igehirdetésekre készülve nem árt szem előtt tartamunk a Heidelbergi Káté Szentlélekről szóló tanítását (53. kérdés-felelet):

Mit hiszel a Szentlélekről?

Hiszem először, hogy ő egyenlő örök Isten az Atyával és a Fiúval.

Másodszor, hogy ő nekem is adott,

engem igaz hit által a Krisztusnak és minden ő jótéteményének részesévé tesz,

engem vigasztal,

és mindörökké velem marad.

Figyeljünk a Káté szerzőinek szándékára: a „nekem, engem, velem” szavak használatával arra figyelmeztetnek, hogy Szentlélek személyessé teszi az üdvkijelentést.⁶² Amit Isten tesz, az nem általában az emberért történik, hanem személyesen az egyént szólítja meg, állítja döntés elé és hívja a szentek közösségébe.

A Káté felelete két nagy egységre osztható: az első egységben a Szentlélek személyéről van szó, míg a második egységben a Szentlélek munkáiról. A felelet első egysége lakonikus tömörséggel csupán annyit mond el a Szentlélek személyéről, hogy ő egyenlő örök Isten az Atyával és a Fiúval. Nem bocsátkozik szentháromságtani vitákba, hanem tényként fogadja el és kezeli a Szentlélek istenségéről szóló szentírásbeli tanítást. Amit Melancthon Krisztus megismeréséről mondott, hogy tudniillik *Christum cognoscere beneficia ejus cognoscere est*, a Káté szerzői szerint a Szentlélekre is igaz: *Spiritum Sanctum cognoscere beneficia ejus cognoscere est*. Azaz: Isten Szentlelkét megismerni annyit jelent, mint megismerni az ő jótéteményeit.

A felelet második egysége azzal kezdődik, hogy a Szentlélek nekem is adott. E titok céljáról szól részletesen a Káté 49. felelete, amikor hangsúlyozza, hogy Jézus viszontzálogul küldte el nekünk az ő Szentlelkét, akinek erejével, nem a földieket keressük, hanem az odafennvalókat, ahol Krisztus is van. A Szentlélek életünkben való jelenléte tehát biztosítéka annak, hogy Krisztus megváltó munkája és örök életre vonatkozó ígéretei valóságosak és reánk is vonatkoznak, illetve félreérthetetlenül felmutatja a Krisztusban való új élet páratlan lehetőségét.

A Káté szerzői szerint a Szentlélek elsőrendű feladata, hogy a hívó embert Krisztusnak és minden ő jótéteményének részesévé tegye, azaz elhozza és belénk árassza, átadja nekünk Krisztus mennyei ajándékát (51. kérdés-felelet). Ezt pedig azáltal viszi véghez, hogy újjászül (ld. 8. kérdés-felelet) élő reménységre. A Szentlélek újjászülő munkájának egyik állomása pedig az, hogy felgerjeszti bennünk azt az Isten iránti szívbéli bizodalmat (21. kérdés-felelet), hogy Isten nem csak másoknak, hanem nekem is örök életet ajándékozik.

⁶¹ Kelemen Attila: *Homiletika jegyzetek*, 112.

⁶² Uo.

Egyszóval személyessé és gyümölcsözővé teszi a biztos ismeretet. A Szentlélek azonban nem csupán felgerjeszti a hitet az evangélium hirdetése által, hanem mintegy gondolja is azt, és a sákramentmokkal való élés által bennünk megerősíti (65. kérdés-felelet).

A Szentlélek munkája azonban nem csupán az újjászülés, vagy a megújítás, hanem a megszentelés is (24. és 71. kérdés-felelet), amely által elkülönít az Isten számára, Krisztus tagjává tesz, és alkalmassá a kegyes, istenfélő életre. A 80. felelet hangsúlyozza, hogy a Szentlélek által Krisztusba oltatunk, és így válunk Krisztus tagjává. Jézus maga tanított ezzel a képpel a Jn 15-ben, amikor a tanítványi életformát a szőlőtőből táplálkozó és maradandó termést hozó szőlővesszőhöz hasonlította. Az alkalmassá tételről a 74. felelet tanúskodik, hogy egyedül Krisztus vére és a Szentlélek képes megtisztítani minket minden bűntől. Arról pedig, hogy milyen az az életforma, amelynek a Szentlélek részesévé tesz, legszebben a Káté 32. felelete tanúskodik. A Szentlélek azért tesz Krisztusnak tagjává és jótéteményeinek részesévé, hogy egyfelől a Krisztus nevét valljam, másfelől pedig életemet élő hálaáldozatként öneki szenteljem, úgy, hogy szabad lelkiismerettel harcolok a bűn és a Sátán ellen, míg végül az örökkévalóságban elnyerem azt a hervadhatatlan koszorút, amelyet Isten elkészített és félretett a Krisztus győzelmével megajándékozott hívó ember számára.

Hogyan tesz a Szentlélek Krisztusnak és minden ő jótéteményének részesévé? Úgy, hogy az élő reménységre újjászült embert megtartja a kegyelemben. Belehelyezi az egyházi közösségbe, amely mintegy külső gyámolító eszköz a keresztyén ember számára. Az egyház lényege szerint közösség, igaz hitben megegyező és örök életre elválasztott sereg, amelyet Jézus Krisztus Igéje és Szentlelke által gyűjt, illetve azt ugyancsak az Ige és a Szentlélek által oltalmazza és megtartja (54. kérdés-felelet).

A Szentlélek vigasztalja a hívó embert. De hogyan is történik ez, és miben áll a Lélek vigasztalása? Annak érdekében, hogy válaszunk ige- és hitvallás-szerű legyen, vissza kell mennünk a Heidelbergi Káté programjának megfogalmazásához, a közismertté vált első kérdés-felelethez. A kontextusból rögtön kiderül, hogy a Szentlélek vigasztalása három területre tejed ki: először meggyőz arról, hogy életemben és halálomban, teljes valómmal (testestől-lelkestől) nem önmagamé vagyok, hanem Jézus Krisztusé, aki az én hűséges Uram és Megváltóm. Másodsor, biztosít az örök élet felől, és arról győz meg, hogy Jézus Krisztus megváltó munkája nem csupán a földi életre vonatkozik, hanem az örökkévalóságra. Ily módon a Szentlélek az örök élet kérdését a lehető legszemélyesebbé teszi. Harmadsor pedig azt munkálja bennem, hogy ezután hálából mindazért, amit Jézus Krisztus tett értem, határozottan és készségesen Istennek szenteljem egész életemet.

Az 53. felelet záró mondatában a Káté szerzői azt hangsúlyozzák, hogy a Szentlélek mindörökké a hívó emberrel marad. Így válik valóra Jézus ígérete, amelyet Máté evangéliumának záró soraiban olvashatunk: *íme, én veletek*

vagyok minden napon, a világ végezetéig (Mt 28,20). Ugyancsak a Szentlélek által lesz valósággá Ézsaiás Immánuel-próféciája: velünk az Isten. Ezt a Káté a 47. feleletben magyarázza, amely szerint Krisztus emberi természete szerint már nincs közöttünk, de istensége, felséges volta, kegyelme és Szentlelke szerint soha nincs távol tőlünk. Ő aktívan jelen akar lenni és jelen van a hívó ember életében, mert az ő neve hyha rva hyha (2Móz 3,14). Aktív jelenléte pedig azt jelenti, hogy Krisztus a Szentlélek által élte és kormányozza választottainak közösségét, az Anyaszentegyházat. Ravasz László ennek alapján ragadja meg a püünkösdi igehirdetés lényegét:

„Mivel maga a Szentlélek sem egyéb, mint az isteninek örökös magaal-kalmazása a világra, a Szentlélekről szóló igehirdetésnek sem lehet más feladata, mint hogy ugyanezt alkalmazza az egyesre nézve: ami éret-tünk történt, történjék mibennünk.”⁶³

Úgy is mondhatjuk, hogy a püünkösdi csodáját tapasztalta meg Pál apostol, amikor így írt: *élek többé nem én, hanem él bennem a Krisztus* (Gal 2,20).

Egy gondolat erejéig azonban meg kell említenünk az egyháztörténeti és időpontokhoz kapcsolódó ünnepek igehirdetését is. Naptárunk szerint egy-háztörténeti ünnepünk a reformáció ünnepe, míg idői ünnepeink az új év napja és újkenyér vasárnapja. Igehirdetésünk alapja ekkor sem az ünnepi esemény, hanem Isten Igéje. Az ünnepi esemény csupán keret és eszköz lehet az Ige üzenetének világosabb kifejtésében.

Hitvallásaink tanításai az alkalmi igehirdetésekből

Pásztor János meghatározását követve alkalmi igehirdetéseknél, vagy kazuáliáknak nevezzük azokat a szolgálatokat, amelyeket a lelkipásztor felkérésre végez a gyülekezetben az élet egy-egy jelentősebb eseménye alkalmából.⁶⁴ Ilyen szolgálatok: a házasságkötés megáldása, a temetés, a konfirmálás; a keresztség esetében pedig átfedés van a sákramentumos prédikálás és a kazuáliák között. A homiletikák nem igazán beszélnek róla, de a kazuálik közé sorolhatjuk az eklézsiakövetést is. Ez utóbbi egyre inkább szabadossá váló és a keresztyénségtől elidegenedő világunkban kezd kiveszni a gyakorlatból. Erdélyi viszonylatban azért elmondható, hogy a hagyományőrző falvakban még gyakorolják, de ott is csak abban az esetben, amikor élettársi viszonyban élő pár kíván házasságot kötni. Pedig az Anyaszentegyház szép és ékes rendjéért sokkal többet kéne dolgoznunk, és sokkal nagyobb buzgósággal kellene örököznünk a fegyelem fenntartása fölött.

Általános igazság, hogy a minden kazuália esetében fokozottak a gyülekezet részéről érkező elvárások a lelkipázztorral szemben. A helyzetelemzés során már rámutattunk arra, hogy a gyülekezet részéről érkező elvárásokkal

⁶³ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 364.

⁶⁴ Pásztor János: *Homiletika*. Debrecen 1986, 153.

egyenes arányban fokozódhat a hitvallásoktól való elszakadás veszélye is. Itt fokozottan érvényesek Aranyszájú János szavai: a lelkipásztort ne tévessze meg a gyülekezet tömjénezése,⁶⁵ hiszen nem emberi igényeket szolgál ki, és az emberi igények nem állhatnak az Ige elé. Másfelől pedig azt is látnunk kell, hogy a kazuáliák olyan istentiszteleti alkalmak, amikor a legnagyobb tömegeket lehet elérni az Igével. Misszió szempontjából tehát páratlan lehetőségeket rejtenek magukban.

A kazuáliák homiletikumáról számtalan kiváló tanulmány született, most azonban csupán Bustya Dezső *Alkalmi istentiszteleti szolgálataink igehirdetésére* hivatkozom:⁶⁶ A hallgatóság másságából adódóan – Ravasz Lászlótól Péntek Árpádig – minden homiletikus kiemelten hangsúlyozza az alkalmi szolgálatok még alaposabb előkészítésének fontosságát.⁶⁷ Ezeknél ugyanis mindennél fontosabb, hogy az igehirdető egyedül az Igéhez ragaszkodjék. A hazugság, a hallgatók kedvében való járás azzal bosszulja meg magát, hogy hitelét veszti az igehirdetés. Az alapos hitvallásismeret, a rendszeres és biblikai-teológiai összefüggések pontos ismerete, feladatkörünk tisztázása, és mindenekelőtt gyülekezetünk kiváló ismerete jelentős segítséget nyújt annak érdekében, hogy a szolgálaton elhangzó beszéd valóban az Ige hirdetése lehessen. Igaz Ravasz László megállapítása, hogy mindenki olyan kazuális igehirdető, amilyen pásztor.⁶⁸ A kazuális igehirdetések célja pedig a következő:

„[...] az élet nagy fordulójánál egyszerűen, világosan és erővel teljesen bizonyosságot tenni arról, hogy milyen reális javai vannak az élő Istennek, amelyekkel csodálatos módon meg tudja gazdagítani és át tudja változtatni a mi életünket.”⁶⁹

Rendszeres teológiai alapszabályunk ugyanaz lehet, amit az ünnepi igehirdetések kapcsán mondtunk. Igehirdetésünkben rá kell tapintanunk az alkalom lényegére, és úgy kell kifejtőnk az Ige üzenetét, hogy az megmozgassa, és szükség szerint bátorítsa, buzdítsa, tanítsa, feddje, vigasztalja, illetve cselekvésre készítse az igehallgatókat – még azt is, aki talán nem az igehallgatás kedvéért van jelen. A kazuáliák esetében fokozottan igaz az, amit a homíliás, de bármely istentiszteleten elhangzó igehirdetésről is el kell mondanunk: utat az igehallgató szívéhez csakis azzal az igehirdetéssel találunk, amely egyidejűleg megfelel az Írásszerűség, a textusszerűség, az Igeszerűség, a hitvallásszerűség, a gyülekezetszerűség és az életszerűség követelményeinek.

Terjedelmi okok miatt a kazuáliák közül is csupán egyet mutatunk be részletesebben: a keresztelési igehirdetést. Homiletikai alapszabályunk, hogy a

⁶⁵ Kelemen Attila: *Homiletika jegyzetek*, 114.

⁶⁶ Bustya Dezső: *Alkalmi istentiszteleti szolgálataink igehirdetése*. In: *Református Szemle* 2002/4–5, 346–357.

⁶⁷ Uo. 347.

⁶⁸ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 373.

⁶⁹ Uo. 374.

keresztelési igehirdetés a Mt 28,18–20-ban olvasható szereztetési ige magyarázata.⁷⁰ Ezért fokozottan kell ügyelnünk arra, hogy kereszteléskor egyfelől ne az igétől elrugaszkodó és csak az emberi füleknek kedveskedő beszédet mondjunk, másfelől pedig ne azt ismétlegessük különféle variációkban, amit a dogmatikakönyvekben olvashatunk. Kétségtelenül el kell mondanunk, hogy mi a keresztelés lényege, mit tanít róla református egyházunk – de mindig csak az Ige aktuális üzenetéhez mérten.

Első, a keresztelési igehirdetéssel kapcsolatos rendszeres teológiai megfontolásunk a sákramentum céljára néz. Miért szükséges erről külön tárgyalni? Hiszen a keresztelési igehirdetés célja, ugyanúgy, mint a homíliás istentiszteleten elhangzó igehirdetése, a hitébresztés és a hit megerősítése – azonban egy kicsit másképpen.

A Heidelbergi Káté 65. felelete egyértelműen jelzi, hogy a Szentlélek a prédikáció által a hitet felgerjeszti, míg a sákramentumokkal való élés által ezt a csírázó, szárba szökkenő és növekvő hitet megerősíti.⁷¹ Ezért a keresztelési igehirdetés célja sem lehet más, mint hogy a hitet erősítse.

Hogyan erősíti a Szentlélek a keresztség sákramentuma által a hitet? Erre a kérdésre válaszol második rendszeres teológiai megfontolásunk. A keresztelés a Hármasegy örök Isten nevébe történik (ezt fejezi ki a görög szövegben szereplő eivj prepozíció), nem pedig nevében. A keresztelés tehát a Névbe történik, bele a Hármasegy Istennel való közösségbe. Ily módon Isten minket megelőző és számunkra megelőlegezett kegyelmét hirdeti, és fölmutatja nekünk az Úr megtérésre hívó jóságát, jóindulatát. Képes beszéddel: még mielőtt bármilyen ügyben is döntenünk tudtunk volna, Isten befogadott minket a maga közösségébe, családjába, és a szülők, keresztszülők, de gyülekezetünk tagjai személyében is olyan gyámolító eszközöket rendelt mellénk, akikre rábízta, hogy átadják nekünk az Isten családjának értékrendjét. Ezt a teológiai gondolatot lírai formába öntve hozza közel hozzánk Paul Gerhardt közismert énekének második szakasza:

*Nem éltem még e föld színén:
te értem megszülettél;
Még rólad mit sem tudtam én:
tulajdonoddá tettél;
Még meg sem formált szent kezed,
Már elváltaszál engemet,
Hogy társam légy e földön.*

Ezzel már arra a kérdésre is válaszoltunk, hogy meg kell-e keresztelni a kisgyermeket, és ha igen, miért. A Heidelbergi Káté veretes nyelven megfogalmazott bizonyásgtétele ma is irányadó:

⁷⁰ Bustya Dezső: *Alkalmi istentiszteleti szolgálataink igehirdetése*, 349.

⁷¹ Uo.

Meg kell-e keresztelni a kisgyermeket?

Meg, mert miután ők is éppúgy Isten szövetségéhez és az Anyaszentegyházhoz tartoznak, mint a felnőttek, s mivel Isten Krisztus vére által a bűnöktől való váltságot és a hitet munkáló Szentlelket nekik is éppúgy ígéri, mint a felnőtteknek:

ennélfogva a kereszttség mint a szövetség jegye által őket is szükséges beoltani Isten Anyaszentegyházába, és megkülönböztetni a hitetlenek gyermekeitől úgy, amint az Ószövetségben is történt a körülmetélkedés által, amelynek helyébe Krisztus az Újszövetségben a kereszttséget szerezte.

Továbbá nem szabad szem elől tévesztenünk a szereztetési ige főmondatát sem: *tegyetek tanítványokká minden népeket...* A megkeresztelés a tanítvánnyá tétel első lépése. Ezt követnie kell a tanításnak: *tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek.* Itt hangsúlyoznunk kell, hogy a tanítványság életforma. A minket önmaga számára elpecsételő Isten teljes életünkre igényt tart, teljes életünket meg akarja újítani, kiegyensúlyozottá akarja tenni.

Végül pedig arra is figyelniük kell, hogy a keresztelés cselekményének központjában Jézus Krisztus áll: ő rendelte a sákramentumot, ő ígérte, hogy velünk lesz minden napon, a kereszttség az ő halálába és feltámadásába való be-merítkezés. Tehát a keresztelési igehirdetés középpontjában sem állhat más, mint Jézus Krisztus, aki azt akarja, hogy a megkeresztelendő kisgyermek vagy felnőtt az Ő testének tagja, és minden ő jótéteményének részese legyen.

Hitvallásaink tanításai az évközi vasárnapok igehirdetésében

Az évközi vasárnapok kiváló lehetőséget nyújtanak arra, hogy a teljes Írást (végig)prédikáljuk. Igehirdetésünknek, amint ezt már a kazuáliák tárgyalásakor megállapítottuk, az alábbi feltételeknek kell egyidejűleg megfelelnie: Írás-szerűség, textusszerűség, igeszerűség, hitvallásszerűség, gyülekezetszerűség és életszerűség. A rendszeres teológiai megfontolással kapcsolatos tennivalókról a megelőző részekben már beszéltünk: amit az ünnepi igehirdetésekről és a kazuáliákról elmondtunk, ez esetben is igaz. Ebből kifolyólag most nem bocsátkozunk a már elmondottak ismételtetésébe. Csupán egyetlen dologról tárgyalunk még, ami megkönnyíti azon feladatunkat, hogy igehirdetésünk valóban igehirdetés lehessen: az igehirdetési tervről.

Ravasz László megállapítja, hogy rossz pap az, aki nem készít igehirdetési tervet, amelynek alapján elrendezze anyagát.⁷² Az igehirdetés ugyanis nem valamiféle önálló tevékenység, hanem egy nagy szerves egésznek: a gyülekezet-építésnek része. A jó lelkipásztor az építési munkában, így az igehirdetésben is rendet tart, máskülönben éhen hal telt éléskamrák mellett.⁷³ Ha van előre

⁷² Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 364.

⁷³ Uo.

elkészített igehirdetési tervünk, nyomon tudjuk követni munkánkat: Isten országának melyik tájegységeit elevenítettük meg az igehallgató gyülekezet előtt, és az elért eredmények alapján láthatjuk, mit kell szükség esetén az eddigieknél világosabban megismertetnünk a reánk bízott gyülekezettel. A hitvallás és rendszeres teológia térképként segít meglátnunk, hogy egy adott kérdéskörben milyen fő- és mellékutakat kell bejárnunk, hogy lehetőség szerint teljes és megbízható legyen a gyülekezet előtt bemutatott Isten országa.

A formailag osztályozott igehirdetések hitvallásszerűsége

Az eddigiek alapján egyértelmű, hogy a textus-, Ige- és gyülekezetszerűség megőrzése érdekében minden igehirdetésnek tükröznie kell hitvallásaink tanítását. Ha a térképhasolatra gondolunk, amellyel az elvi kérdések tisztázása során a Szentírás és a hitvallások (de gondolhatunk az egész rendszeres teológiára) viszonyát szemléltettük, a hitvallásszerű igehirdetésről azt mondhatjuk el, hogy egy kiváló térkép segítségével, személyes tapasztalatok alapján ismerteti az ország egy tájegységét, vagy kisebb vidékét.

Az eddig számba vett igehirdetési típusokon kívül foglalkoznunk kell még egy igehirdetési típussal, amely különbözik a hagyományos értelemben vett igehirdetésektől. A kátémagyarázatos prédikációkról van szó. Ravasz László meglátása szerint a kátémagyarázat helye nem a gyülekezeti istentisztelet kell hogy legyen, ugyanis az igehirdetés célja elsősorban nem a tanítás, hanem az építés:

„[...] a gyülekezeti istentiszteletből a kátémagyarázatot kivesszük s át tesszük a katekhetikai vagy pásztori összejövetelekre, ahol akár tanítói, akár apologetikus tendenciával igen üdvös eredményt lehet vele elérni.”⁷⁴

Mivel már tisztáztuk, hogy a Heidelbergi Káté elsősorban nem kihűlt konfesszió, bár vannak időhöz kötött vonásai, hanem ma is időszerű és mélyen biblikus írás, ezen a ponton nem adhatunk teljesen igazat Ravasz Lászlónak. A mai homiletikusok a szekularizációra, a vallási szinkretizmusra, a hitvallássosság elmosódására és a szektaveszélyre mutatva állítják,⁷⁵ hogy nem csupán lehet, de kell is a Kátéval istentiszteleti keretben foglalkozni. Úgy is mondhatjuk, hogy a kátémagyarázatos prédikáció létszükséglete a mai magyar református egyháznak. Nem áll fenn ugyanis az a veszély, amelytől Ravasz László féltette az Egyházat, hogy a Káté tanítását magyarázva a 17. század megcsonkosodott formái közé szorítjuk a kegyességet.⁷⁶

Alapvető rendszeres teológiai kérdésünk a kátémagyarázatos istentisztelet mikéntjére vonatkozik: milyen keretek között történjék a kátémagyarázat? A régi gyakorlat szerint ezeken az alkalmakon a Káté szövegét textusként

⁷⁴ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 366.

⁷⁵ Kelemen Attila: *Homiletika jegyzetek*, 120.

⁷⁶ Ravasz László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete*, 365.

kezelték és magyarázták.⁷⁷ Amikor az Ige teológiájának megerősödése nyomán feszültség keletkezett, hogy a Káté azért mégsem Szentírás, egyesek úgy próbálták megoldani a kérdést, hogy a kátéfelelet által felvetett tematikához textust kerestek, és azt magyarázták.⁷⁸ Ez azonban már nem kátémagyarázat. Ezért Pásztor János azt javasolja, hogy a kátémagyarázatos prédikáció rendjén a kátéfeleletet textusként kell kezelni, szem előtt tartva azonban azt, hogy a Káté nem Szentírás.⁷⁹ Ennek fényében a kátéfeleletet úgy kell exegetálni, magyarázni, hogy folyamatosan hozzámérjük a Szentírás tanításához. Így érthetjük meg igazán, hogy a Káté szerzői mit is akartak mondani, és ennek alapján kell a mára való érvényességét meghirdetni.

Kelemen Attila szerint azonban mindkét módszerben olyan homiletikai kompromisszumokat lehet felfedezni, amelyek kétségbe vonják a módszerek használhatóságát.⁸⁰ Szerinte ugyanis a Káté szövegét nem célravezető önmagában az igehirdetés textusaként használni.

Ha viszont az igehirdető egy, a kátéfelelethez illő Igét választ textusként, nem biztos, hogy annak alapján ki tudja bontani a soron lévő teljes kátészakasz értelmét és aktualitását. Ezért keretnek a tanító istentiszteletet javasolja, amelynek lényege, hogy a liturgia folyamatába interaktív elemek segítségével bekapcsolja az igehallgató gyülekezetet is. Az ajánlott liturgia a *Református Szemlében* olvasható.⁸¹ Ez a liturgiajavaslat keretet biztosít arra nézve, hogy több bibliai szakasz elhangozhasson rövid magyarázattal, illetve az előző és az éppen aktuális alkalom kátéanyaga is helyet kap benne. A kátémagyarázatos prédikáció nem egy, hanem szükség esetén több alapigéhez kötött igehirdetés. Ez több összefüggő alapigére épül, amelyek rávilágítanak a soron lévő kérdés bibliai alapjaira.⁸² A kifejtés során pedig a gondosan kiválasztott alapigéktől haladunk a kátékérdés felé.

Mind a Pásztor János, mind pedig a Kelemen Attila által javasolt módszert lehet támogatni, vagy cáfolni, egy dolog azonban bizonyos: a kátémagyarázatos igehirdetésnek olyan előnyei vannak, amelyeket kár lenne kihasználatlanul hagyni. A gyülekezeti tagok itt láthatják meg az üdvtények és hitkérdések összefüggéseit, illetve a Káté gyakorlati jellegéből adódóan még inkább hangsúlyozza azt, hogy a hitismeret és a keresztyén életforma menynyire szorosan összetartoznak.

⁷⁷ Pásztor János: *Homiletika*. Debrecen 1986, 37.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Uo. 37–38.

⁸⁰ Kelemen Attila: A kátémagyarázatos istentisztelet. In: *Református Szemle* 2004/1, 38–39.

⁸¹ Uo. 42–43.

⁸² Uő.: *Homiletika jegyzetek*, 121.

Záró gondolatok

Jelen dolgozatunk szerény segítség kíván lenni az igehirdetők kezében azért, hogy magyar református egyházunk igehirdetése pozitív irányba mozduljon elő, és mozgassa meg gyülekezeteinket. Ezt azonban csakis igényes igehirdetésekkkel lehet elérni, amelyet buzgó könyörgés és alapos felkészülés előzött meg. A készülés rendjén fontos a rendszeres és biblika-teológiai reflexió: segít abban, hogy az alapigét kiegyensúlyozottan kezeljük, illetve hogy az alapige üzenetétől megkülönböztethessük saját, oda nem tartozó gondolatainkat, és megláthassuk azokat a teológiai és bibliai összefüggéseket, amelyek része az igehirdetés alapigéje. Ennek azonban elengedhetetlen eszköze a Szentírás lelkiismeretes tanulmányozása (nem csupán kegyességi, hanem tudományos céllal is), valamint hitvallásaink alapos ismerete és teológiai szakirodalmunk szorgalmas olvasása. Így lehet igehirdetésünk igazán biblikus, fegyelmezett és építő igehirdetés, amely valóságosan előmozdítja Isten országának szám- és minőségbeli gyarapodását.